

**การเลี้ยงแพะในระบบการทำฟาร์มและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมภาคใต้ : กรณีศึกษาในตำบลท่าแพ
อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล**

**Goat Raising in Farming Systems and Livelihoods of Muslim Communities, Southern Thailand Case
Study in Tha-pae Sub-district, Tha-pae District, Satun Province**

สมยศ ทุ่งหว้า^{1*} ปัทมา หมาดทิ้ง² และปองเพชร ธาราสูช³
Somyot Thungwa¹, Pattama Madting² and Pongpachara Tarasook³

¹ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90112

²สถาบันฮาลาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี 94000

³954 ถนนปุนณภักดิ์ ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110.

¹Department of Agricultural Development, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University,
Amphoe Hatyai, Songkhla Province, 90112. Thailand

²Halal Institute, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Amphoe Muang Pattani, Pattani Province. 94000. Thailand.

³954 Punnagun Road. Kho Hong Sub-district, Hatyai District, Songkhla Province, 90110. Thailand

Corresponding Author, e-mail: somyot.t@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเลี้ยงแพะให้สอดคล้องกับลักษณะภูมินิเวศและเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างทางการเกษตร เพื่อจำแนกประเภทของทำฟาร์มและผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นของระบบการทำฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะ และเพื่อศึกษาบทบาทของการเลี้ยงแพะในวิถีชีวิตของประชากรในตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตนิเวศเกษตรต่างๆ จำนวน 245 ครัวเรือน และสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับระบบการทำฟาร์มของครัวเรือนที่มีการเลี้ยงแพะและมีระบบการผลิตทางการเกษตรที่แตกต่างกัน จำนวน 12 ครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่าผู้เลี้ยงแพะส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ผสมผสานกันไปในฟาร์ม สามารถจำแนกประเภทฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะควบคู่กับการเกษตรอื่นออกเป็น 6 ประเภท ตามความแตกต่างของลักษณะโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรและผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการทำฟาร์ม ผู้เลี้ยงแพะส่วนใหญ่มีการเลี้ยงเพื่อเป็นกิจกรรมเสริม การใช้ประโยชน์จากแพะส่วนใหญ่เป็นไปทั้งเพื่อพิธีกรรมทางศาสนาและไม่ใช้พิธีกรรมทางศาสนา เกษตรกรรายย่อยเลี้ยงแพะเพื่อเป็นแหล่งเงินออมและมีการขายแพะเมื่อมีความจำเป็นทางการเงิน อย่างไรก็ตามมีความเป็นไปได้ว่าฟาร์มบางประเภทสามารถเลี้ยงแพะโดยมีวัตถุประสงค์ในเชิงพาณิชย์ได้หากมีการจัดการให้เหมาะสมกับบริบทของฟาร์ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการด้านพืชอาหารแพะ

คำสำคัญ : แพะ ระบบการทำฟาร์ม ประเภทของฟาร์ม วิถีชีวิต ภาคใต้ของประเทศไทย

Abstract

This study aims to use these research results to guide the development of goat production in line with the geo-ecological and socio-economic characteristics of the area. The objectives were to study agricultural structure at the farm level, to classify farm typologies and economic results of farming systems in which goats are raised and to study the roles of goat raising in livelihoods of the population of Tha-pae Sub-district, Tha-pae District, Satun Province. The data was collected from a sample of 245 agricultural households living in various agro-ecological zones in the area, using in-depth interview of 12 farming households who raise goats but practice different agricultural production activities. The study showed that most of the goat raisers are agricultural smallholders. Animals and plants are grown together on the farms. Goat raising, along with others agricultural activities, can be classified into six types based on

structure of agricultural production and economic results from farming. The goats are raised as a part time activity and are mainly used in religious and non-religious ceremonies. Small farmers mainly raise goat as a sources of saving and goats are sold when financial needed. However, it is likely that some types of farm can raise goats commercially, if they manage to fit the context of the farms, specifically dealing with forage management.

Keywords: Goats, Farming Systems, Farm Typologies, Livelihoods, Southern Thailand

บทนำ

หน่วยการผลิตทางการเกษตรในประเทศไทยส่วนใหญ่มีลักษณะการทำฟาร์มแบบครอบครัว (Family farming) ที่มีพื้นที่ทำการเกษตรไม่เกิน 15 ไร่ ต่อครัวเรือนมีจำนวนถึงร้อยละ 80 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด (Department of Agricultural Extension. Information Technology and Communication Center, 2016) ครัวเรือนเกษตรเหล่านี้มีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายและมีเกษตรกรจำนวนมากที่มีการปลูกพืชกับการเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป สำหรับในภาคใต้ นอกจากเกษตรกรมีการปลูกพืชเศรษฐกิจต่างๆ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล หรือการทำนาในบางพื้นที่แล้ว ยังมีสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันมากขึ้นในปัจจุบันคือแพะ โดยเฉพาะในชุมชนมุสลิมหลายชุมชน การเลี้ยงแพะนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคและการจำหน่ายแล้วยังมีการนำแพะไปใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วย จากข้อมูลของ Department of Livestock Development (2015) กล่าวถึงภาคใต้ว่ามีจำนวนแพะมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศคือมีจำนวน 271,730 ตัว รองลงมาเป็นภาคกลางจำนวน 209,155 ตัว ทั้งนี้แพะได้รับการคาดหวังให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งในภาคใต้ โดยในปัจจุบันหน่วยงานราชการได้มีความพยายามในการส่งเสริมให้ขยายการเลี้ยงแพะมากขึ้นผ่านโครงการต่างๆ ของรัฐบาล โดยมีเป้าหมายทั้งเพื่อการบริโภคภายในประเทศและการส่งออก ทำให้การเลี้ยงแพะซึ่งเคยมีลักษณะแบบดั้งเดิมมาเป็นการเลี้ยงเชิงธุรกิจมากขึ้น (Satun Province Livestock Office, 2011) การเลี้ยงแพะในจังหวัดสตูลส่วนใหญ่ทำควบคู่กับการเกษตรอื่นๆ ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ผัก ข้าว ข้าวโพด ดังนั้นการศึกษาว่าการเลี้ยงแพะมีบทบาทในระบบการทำฟาร์มและวิถีชีวิตของเกษตรกร อย่างไร ? จึงมีความจำเป็นยิ่ง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปรับใช้ในการพัฒนาและการส่งเสริมการเลี้ยงแพะให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและปรับใช้กับพื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้ โดยใช้ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เป็นพื้นที่ศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างทางการเกษตรของครัวเรือนที่เลี้ยงแพะ
2. เพื่อจำแนกและอธิบายประเภทของระบบการทำฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะควบคู่กับการเกษตรอื่น ๆ รวมทั้งผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นของฟาร์มประเภทต่างๆเหล่านั้น
3. เพื่อศึกษาบทบาทการเลี้ยงแพะในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างทางการเกษตรของครัวเรือน ได้จากการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนในหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนของเขตนิเวศเกษตรหลักๆ ของตำบลท่าแพ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 เขตนิเวศเกษตร จึงสุ่มครัวเรือนจาก 3 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตนิเวศเกษตร รวมจำนวน 245 ครัวเรือน จากทั้งหมด 635 ครัวเรือน หรือคิดเป็นจำนวนร้อยละ 38 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด หลังจากนั้นสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนที่สุ่มมาโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ โครงสร้างประชากรในครัวเรือน การใช้ที่ดินทางการเกษตร และ ชนิดและจำนวนของการเลี้ยงสัตว์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

2. การศึกษาเชิงลึกระบบการทำฟาร์ม ผลทางเศรษฐกิจของระบบการทำฟาร์ม และ วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงแพะ โดยคัดเลือกฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะจากกลุ่มตัวอย่างในข้อที่ 1 แบบเจาะจง กล่าวคือเลือกฟาร์มที่มีลักษณะที่แตกต่างกันหลักๆทางด้านกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ขนาดของการใช้ที่ดินทำการเกษตร และ รูปแบบการเลี้ยงแพะที่

แตกต่างกัน จำนวน 12 ฟาร์มมาเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการออกไปสัมภาษณ์ฟาร์มละจำนวน 3 - 4 ครั้ง จนกว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วน การสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้ (1) ด้านแรงงาน (2) การใช้ประโยชน์ที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน (3) ระบบการปลูกพืช ระบบการเลี้ยงสัตว์ (4) รายได้ทั้งในและนอกภาคเกษตร (5) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน (6) ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ที่ใช้เพื่อการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ (7) แนวโน้มของระบบการทำฟาร์ม และ (8) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงแพะ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ผลทางเศรษฐกิจของระบบการทำฟาร์ม ประกอบด้วย

1. วิเคราะห์มูลค่าของผลผลิต (Gross Product : GP) ทางด้านพืชที่ได้รับต่อปีโดยมูลค่าผลผลิตทางด้านพืช = ปริมาณผลผลิต × ราคาผลผลิต

2. วิเคราะห์มูลค่าผลผลิตด้านแพะ เป็นการประมาณการมูลค่าของผลผลิต โดยเริ่มต้นจากจำนวนแม่แพะ 1 ตัว ในแต่ละปีว่าได้ผลผลิตคิดเป็นมูลค่าเท่าไรตามขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 ประมาณจำนวนแพะที่เกิดต่อปี = จำนวนครอกแพะเฉลี่ยต่อปี × จำนวนลูกแพะที่เกิดต่อครอก × อัตรารอดของลูกแพะตัวอย่างเช่น เท่ากับ $1.5 \times 1.5 \times 0.9 = 2.03$ ดังนั้น จึงประมาณว่าได้ลูกแพะทั้งสิ้น 2 ตัว โดยประมาณว่าได้ลูกแพะตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว

2.2 จำนวนแพะที่จะต้องนำกลับไปเป็นแม่พันธุ์แพะ : เนื่องจากแพะตัวเมียนำไปเป็นแม่พันธุ์แพะ 5 ปีแล้วจึงคัดออก ดังนั้น จึงประมาณว่า ลูกแพะตัวเมีย 1 ตัว นำไปเป็นแม่พันธุ์แพะต่อปี จำนวน 0.2 ตัว

2.3 มูลค่าแพะตัวเมียต่อปี : เนื่องจากลูกแพะตัวเมียอยู่ในฟาร์มต่อเพื่อเป็นแม่พันธุ์ระยะเวลา 5 ปี ดังนั้น จากข้อ 1 จึงเหลือลูกแพะตัวเมียต่อปี เท่ากับ $1 - 0.2 = 0.8$ ตัว ดังนั้น มูลค่าของแพะตัวเมียต่อปีจึงเท่ากับ $0.8 \times$ ราคาแพะตัวเมีย

2.4 มูลค่าแพะตัวผู้ : จากข้อ 2.1 แม่แพะ 1 ตัวได้ลูกตัวผู้ 1 ตัว ดังนั้น มูลค่าแพะตัวผู้ = $1 \times$ ราคาแพะตัวผู้

2.5 ดังนั้น มูลค่าผลผลิตแพะที่ได้จากแม่แพะ 1 ตัว จึงเท่ากับ มูลค่าจากข้อ 2.3 รวมกับมูลค่าจากข้อ 2.4

2.6 หากในฟาร์มนั้นมีแม่แพะจำนวน \times ตัว มูลค่าของแพะในฟาร์มนั้นต่อปีเท่ากับ \times คูณด้วย มูลค่าในข้อ 2.5 อนึ่ง หากฟาร์มมีผลผลิตจากแพะอย่างอื่นที่ขายได้ เช่น นมแพะ มูลแพะ จะนำมาคิดรวมกับมูลค่าที่ได้จาก ข้อ 2.6 มาเป็นมูลค่าของผลผลิตที่ได้จากระบบการผลิตแพะต่อปีทั้งหมด

3. วิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (Operation Cost : OC) เป็นค่าใช้จ่ายที่ผันแปรไปตามจำนวนการผลิต ได้แก่ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ค่าปุ๋ย ค่าน้ำ ค่าสารเคมีปราบศัตรูพืช ค่าอาหารสัตว์ เป็นต้น คิดโดยนำจำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้คูณด้วยราคาปัจจัยการผลิต

4. วิเคราะห์มูลค่าของต้นทุนคงที่ต่อปี (Fixed Coat : FC) เท่ากับ ราคาของอุปกรณ์การผลิต สิ่งก่อสร้างแต่ละอย่างหารด้วยระยะเวลาเป็นปีที่อุปกรณ์การผลิตและสิ่งก่อสร้างสามารถใช้ได้จนเสื่อมสภาพ

5. ส่วนเหลือมูลค่าของการผลิต (Gross Margin) = มูลค่าผลผลิต - ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

3. การจำแนกประเภทของระบบการทำฟาร์ม โดยการนำข้อมูลในข้อ 2 มาลงตารางเพื่อใช้เปรียบเทียบกับลักษณะที่สำคัญของระบบการทำฟาร์มต่าง ๆ ทั้ง 12 ฟาร์ม ข้อมูลที่นำมาเปรียบเทียบประกอบด้วย (1) กิจกรรมทางการเกษตร (2) จำนวนที่ดินทำการเกษตร (3) จำนวนแม่พันธุ์แพะในฟาร์ม (4) จำนวนคนในครอบครัว (5) จำนวนแรงงานในครอบครัวที่ทำเกษตร (6) มูลค่าของผลผลิตทางด้านพืช (7) มูลค่าของผลผลิตทางการเลี้ยงแพะ (8) ผลผลิตทางการเกษตรของแรงงาน $[(GP-OC-FC) / \text{จำนวนแรงงานในครอบครัวที่ทำเกษตร}]$ (9) จำนวนที่ดินทำการเกษตรต่อแรงงานในครอบครัวที่ทำเกษตร (10) รายได้นอกฟาร์ม (Off Farm Income : FI) (11) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนนอกจากการทำเกษตร (Farm Expense : FE) (12) มูลค่าต้นทุนคงที่ต่อปี หลังจากนั้นจึงนำผลที่ได้มาสร้างกราฟแบบจุด โดยแกน y คือผลผลิตของแรงงาน แกน x คือจำนวนที่ดินทำการเกษตรต่อแรงงานในครอบครัวที่ทำเกษตร เมื่อได้กราฟแบบจุดแล้วผู้วิจัยพยายามพิจารณาจุดต่างๆ ในกราฟกับข้อมูลอื่นๆ ในตาราง แล้วจึงนำมาจัดกลุ่มเป็นประเภทระบบการทำฟาร์มประเภทต่างๆ โดยฟาร์มที่มีลักษณะของการผลิตทางการเกษตรและลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่คล้ายคลึงกันจะถูกจัดกลุ่มว่าเป็นระบบการทำฟาร์มประเภทเดียวกัน

4. การวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงแพะ โดยการนำผลการสัมภาษณ์เชิงลึกในหัวข้อที่ 2 มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำผลการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเชิงบรรยายสรุปเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงแพะ

ผล

1. โครงสร้างทางการเกษตรของครัวเรือนที่มีการเลี้ยงแพะ

จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 245 ครัวเรือนที่สุ่มมา พบว่า ร้อยละ 84.9 ของครัวเรือนมีอาชีพหลักทางการเกษตร ในจำนวนนี้มีครัวเรือนที่เลี้ยงแพะเพียงร้อยละ 28.9 เท่านั้น โดยทั้งหมดเลี้ยงแพะควบคู่ไปกับการปลูกพืชต่างๆ สำหรับโครงสร้างทางการเกษตรของครัวเรือนที่มีการเลี้ยงแพะมีลักษณะดังต่อไปนี้

ลักษณะของประชากร หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนมีอายุเฉลี่ยประมาณ 48.86 ปี สมาชิกโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 5 คน ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบเพียงชั้นประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือนทำการเกษตรเป็นหลักเฉลี่ยครัวเรือนละ 2 คน ทั้งนี้ ผู้ทำการเกษตรหลักได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนและภรรยา สมาชิกที่ทำงานนอกภาคเกษตรในแต่ละครัวเรือนมีจำนวนอยู่ในช่วง 1 - 2 คน

การทำนา เกษตรกรที่เลี้ยงแพะมีการทำนาเฉลี่ยประมาณ 1.82 ไร่ โดยเกษตรกรมีพื้นที่นาอยู่ระหว่าง 1 - 5 ไร่ มากที่สุด รูปแบบการทำนาพบว่าเกษตรกรทำนาปีเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 1.75 ไร่ และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของตนเอง มีเกษตรกรบางรายที่มีการปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่นาหลังเก็บเกี่ยวข้าวนาปี

การทำสวนยางพารา ครัวเรือนที่เลี้ยงแพะร้อยละ 95 ทำสวนยางพาราด้วย พื้นที่สวนยางพาราเฉลี่ยครัวเรือนละ 9.04 ไร่ เกษตรกรร้อยละ 66.2 มีพื้นที่สวนยางไม่เกิน 10 ไร่ ครัวเรือนที่มีพื้นที่สวนยางสูงสุดไม่เกิน 45 ไร่ สวนยางพาราดังกล่าวได้แบ่งตามลักษณะของการได้รับผลตอบแทนเป็นประเภทของแปลงที่ดินสวนยางที่สัมพันธ์กับระบบการปลูกพืชดังนี้ **ประเภทที่ 1)** สวนยางที่มีอายุ 1-3 ปี สวนยางในช่วงนี้สามารถปลูกพืชแซมยางได้ แต่ส่วนใหญ่ไม่มีการปลูกพืชแซมยาง ยกเว้นเกษตรกรบางรายปลูกข้าวโพดหวานแซม บางรายปล่อยให้พืชธรรมชาติขึ้นเพื่อเป็นแหล่งอาหารสัตว์ เป็นต้น **ประเภทที่ 2)** สวนยางอายุ 4 - 6 ปี สวนยางประเภทนี้ปลูกพืชแซมไม่ได้ผล เนื่องจากมีร่มเงามาก ในขณะที่ช่วงนี้ยังไม่ให้ผลผลิตหรือให้ผลผลิตต่ำมาก ไม่คุ้มในการเก็บผลผลิต **ประเภทที่ 3)** สวนยางที่เปิดกรีดได้ ซึ่งมีอายุ 7 ปี ขึ้นไป ในบางครัวเรือนมีการปลูกพืชยืนต้นร่วมอยู่ในสวนยางด้วย แต่ก็ยังมีจำนวนรายที่ปลูกพืชร่วมยางน้อยมาก ยางพาราในพื้นที่ส่วนใหญ่สามารถกรีดได้แล้ว และมีอายุต้นยางเฉลี่ย 10.8 ปี ขณะที่ยางพารามีอายุในระหว่าง 7 - 13 ปี มีปริมาณสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 43.7 รองลงมาคือ 14 - 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.2 ของพื้นที่ การปลูกยางพาราทั้งหมด

การทำสวนไม้ผล ครัวเรือนเลี้ยงแพะเพียงร้อยละ 30 ที่ปลูกไม้ผลเฉลี่ยปลูกครัวเรือนละ 0.5 ไร่ ไม้ผลพบหลายชนิดด้วยกัน ได้แก่ ทุเรียน เงาะ ลองกอง และมังคุด ส่วนใหญ่เป็นการปลูกแบบหลังบ้าน โดยมีไม้ผลผสมหลายชนิดๆชนิดละไม่กี่ต้นในแปลง ประเภทนี้ วัตถุประสงค์หลักของการปลูกไม้ผลส่วนใหญ่เพื่อบริโภคในครัวเรือนและแจกจ่ายญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เป็นหลัก มีการจำหน่ายบ้างหากมีผลผลิตเหลือจากบริโภค ครัวเรือนเลี้ยงแพะเพียงร้อยละ 30 ที่ปลูกไม้ผลเฉลี่ยปลูกครัวเรือนละ 0.5 ไร่ เท่านั้น

การทำสวนปาล์มน้ำมัน ครัวเรือนเกษตรที่เลี้ยงแพะร้อยละ 15 ปลูกปาล์มน้ำมัน โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 0.5 ไร่ และส่วนใหญ่ยังไม่ให้ผลผลิต

การปลูกข้าวโพดหวาน ครัวเรือนเกษตรที่เลี้ยงแพะร้อยละ 23 มีพื้นที่การปลูกข้าวโพดหวาน แต่พื้นที่ปลูกน้อยมาก คือ เฉลี่ยเพียง 0.25 ไร่ ต่อครัวเรือน

จำนวนแพะในครัวเรือน ครัวเรือนเลี้ยงแพะที่มีจำนวนแม่พันธุ์ 1 - 2 ตัว คิดเป็นร้อยละ 71.8 ของครัวเรือนที่เลี้ยงแพะทั้งหมด รองลงมาคือจำนวนแม่พันธุ์แพะ 3 - 4 ตัว คิดเป็นร้อยละ 15.5

2. ประเภทของระบบการทำฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะควบคู่กับการเกษตรอื่นๆ

จากการศึกษาเชิงลึกฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะควบคู่กับการเกษตรต่าง ๆ จำนวน 12 ฟาร์ม สามารถจำแนกประเภทของระบบการทำฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะออกได้เป็น 6 ประเภท ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ประเภทที่ 1 ฟาร์มที่มีกิจกรรมการเลี้ยงแพะนมเชิงพาณิชย์ควบคู่ไปกับกิจกรรมเกษตร

ฟาร์มนี้มีการเลี้ยงแพะนมแบบเชิงอุตสาหกรรมตลอดเวลาประกอบด้วยแม่แพะนมจำนวน 18 แม่ มีพ่อพันธุ์แพะ 1 ตัว จำนวนคนทำเกษตรในครัวเรือนนี้ 3 คน พื้นที่ทำเกษตรต่อคนทำการเกษตรจำนวน 2.3 ไร่ ดังนั้นจึงจัดอยู่ในประเภทที่มีที่ดินทำการเกษตรต่อคนที่ทำเกษตรน้อย ผลผลิตด้านพืชซึ่งประกอบด้วยยางพารา ข้าวโพดมีมูลค่ารวมกันสูงกว่ามูลค่าที่ได้จากการเลี้ยงแพะ

ผลิตภาพของแรงงานทางการเกษตรในฟาร์มประเภทนี้อยู่ในระดับสูงแม้ว่าจะมีที่ดินต่อคนทำเกษตรน้อย เนื่องจากมีการปลูกข้าวโพดแบบประณีต มีการนำเศษเหลือจากข้าวโพดมาใช้เป็นอาหารแพะ ต้นข้าวโพดที่เหลือจากการนำไปให้แพะกิน

ได้มีการนำไปทำปุ๋ยหมักพืชสด นอกจากนี้มีการนำมูลแพะมารองกันหลุมข้าวโพดด้วย นับเป็นการเกื้อกูลกันของสองกิจกรรม และมูลแพะที่เหลือยังนำไปขายแก่ผู้ปลูกปาล์มน้ำมันอีกด้วย

ฟาร์มประเภทนี้มีรายได้ที่เกิดจากการทำเกษตรสูงกว่าค่าใช้จ่ายประจำปีทั้งหมดที่เกิดขึ้นในครอบครัว แสดงให้เห็นว่าการทำเกษตรสามารถเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวได้ซึ่งเมื่อคิดเฉพาะกิจกรรมการปลูกพืชอย่างเดียวครอบครัวนี้สามารถอยู่ได้ อีกทั้งยังมีเงินออมในแต่ละปีด้วย การเลี้ยงแพะจัดว่าเป็นกิจกรรมการเกษตรเสริมรายได้ที่สำคัญ แต่ฟาร์มนี้มีรายได้นอกการเกษตรไม่มากนัก เนื่องจากแรงงานในครอบครัวให้ความสำคัญต่อกิจกรรมในภาคการเกษตร

ประเภทที่ 2 ฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะเนื้อเชิงพาณิชย์ควบคู่ไปกับกิจกรรมการปลูกพืชยืนต้นเชิงเศรษฐกิจ

ฟาร์มประเภทนี้จัดอยู่ในประเภทที่มีพื้นที่ต่อแรงงานทำเกษตรมากกว่าฟาร์มประเภทอื่น ๆ คือมีเกินกว่า 8 ไร่ ต่อแรงงานเกษตรหนึ่งคน โดยจำนวนคนที่ทำเกษตรครอบครัวละ 1 - 2 คน มีการปลูกพืชยืนต้นเชิงพาณิชย์เป็นหลัก เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มีการปลูกหญ้าร่วมในพื้นที่ที่พืชยืนต้นที่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อเป็นแหล่งอาหารให้กับแพะ การเลี้ยงแพะเป็นแพะเนื้อและมีแม่พันธุ์แพะจำนวนมากเมื่อเทียบกับฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะ ส่วนใหญ่ในพื้นที่โดยสองฟาร์มที่ศึกษามีแม่พันธุ์แพะเนื้อจำนวน 18 และ 20 ตัว การเลี้ยงแพะเป็นการเลี้ยงแบบกึ่งชั่งกึ่งปล่อยเพราะมีพื้นที่มากเมื่อเปรียบเทียบกับฟาร์มอื่นๆ มีผู้เลี้ยงแพะ หลักๆ เพียงคนเดียว

ผลผลิตของแรงงานทางการเกษตรในฟาร์มประเภทอยู่ในระดับสูงซึ่งเป็นผลมาจากทั้งกิจกรรมการปลูกพืช (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) และการเลี้ยงแพะ โดยการเลี้ยงแพะมีลักษณะแบบประณีต มีการจัดการเกี่ยวกับแปลงหญ้า แต่ไม่มีการปลูกข้าวโพดหวาน เพราะพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกข้าวโพดหวาน มีการใช้พื้นที่เพื่อการปลูกพืชยืนต้นเป็นส่วนใหญ่ซึ่งเป็นกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของพื้นที่ เมื่อพิจารณาถึงผลทางเศรษฐกิจกล่าวได้ว่ากิจกรรมทางการเกษตรสามารถทำรายได้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายของครัวเรือนและการเกษตรสามารถผลิตซ้ำได้จากกิจกรรมทางการเกษตรเอง แต่กระนั้นก็ตามฟาร์มประเภทนี้ก็มีรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมนอกการเกษตรสูง

ประเภทที่ 3 ฟาร์มที่เน้นหนักการปลูกพืชยืนต้นเชิงพาณิชย์เสริมด้วยการเลี้ยงแพะจำนวนน้อย

กิจกรรมทางการเกษตรของฟาร์มประเภทนี้เน้นการปลูกพืชยืนต้นเชิงพาณิชย์เป็นหลักเช่นเดียวกับฟาร์มประเภทที่สอง โดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกยางพารา มีเพียงบางฟาร์มเท่านั้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน อย่างไรก็ตามบางฟาร์มในประเภทนี้มีการทำนาเพื่อการบริโภครวมทั้งมีการปลูกข้าวโพดและการปลูกผักเสริมในพื้นที่สวนยางที่ยังกรีดไม่ได้แต่การปลูกข้าวโพดและผักไม่เป็นแบบประณีตมากนัก จัดได้ว่าฟาร์มประเภทนี้ไม่มีการทำแปลงหญ้าเพื่อการเลี้ยงสัตว์ (มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่มีแปลงหญ้าแต่ก็มีจำนวนน้อยคือเพียง 0.5 ไร่) จำนวนแม่แพะที่เลี้ยงมีเพียง 2 - 4 ตัวเท่านั้นและส่วนมากเป็นการเลี้ยงแพะแบบปล่อย (อาจล้อมรั้ว หรือไม่ล้อมรั้ว) ฟาร์มประเภทนี้มีคนทำเกษตรจำนวน 2 คน พื้นที่ต่อคนทำเกษตรอยู่ระหว่าง 6 - 10 ไร่ ซึ่งจัดว่ามีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับฟาร์มทั่ว ๆ ไปในพื้นที่

ผลผลิตของแรงงานทางการเกษตรทุกฟาร์มในประเภทนี้ต่ำกว่าเส้นยังชีพ รายได้ทางการเกษตรส่วนใหญ่เกิดจากการปลูกพืช เป็นที่น่าสังเกตว่าบุคคลในครอบครัวไม่ค่อยมีการทำงานนอกภาคเกษตรที่ก่อให้เกิดรายได้ สถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวจึงติดลบหรือเกือบติดลบยกเว้นฟาร์มที่มีโอกาสทำงานนอกภาคเกษตรที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจเป็นบวก ดังนั้น จำนวนหนึ่งของฟาร์มประเภทนี้มีโอกาสที่จะต้องถดถอยออกไปจากพื้นที่หากไม่สามารถหากิจกรรมนอกการเกษตรมารองรับเพื่อเป็นแหล่งรายได้ให้เพียงพอกับเส้นยังชีพ

ประเภทที่ 4 ฟาร์มที่มีพื้นที่ทำการเกษตรต่อคนน้อย ปลูกยางพาราเป็นหลัก เสริมด้วยการปลูกข้าวโพดหวานในพื้นที่บางส่วนของฟาร์มและมีการปลูกหญ้าในสวนยาง จำนวนแพะที่เลี้ยงต่อครัวเรือนมีจำนวนน้อย

ฟาร์มประเภทนี้มีการปลูกยางพาราเป็นหลัก และหากเป็นยางอ่อนคือยังไม่ได้เปิดกรีดจะมีการปลูกพืชแซมยางด้วยข้าวโพด หรือหากไม่ได้เป็นสวนยางแต่พอที่จะจัดการแปลงที่ดินมาปลูกข้าวโพดได้ก็จะมีปลูกข้าวโพดเพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัว แต่เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีความจำกัดในการเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จึงทำให้ฟาร์มประเภทนี้จะมีการปลูกข้าวโพดเพียงครั้งเดียวต่อปีเท่านั้น การที่การจัดการแปลงที่ดินทำได้ยากจึงส่งผลให้มูลค่าของข้าวโพดที่ผลิตได้ในฟาร์มประเภทนี้ต่ำ นอกจากนี้การที่มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย ทำให้ในสวนยางของฟาร์มประเภทนี้มีการปลูกพืชยืนต้นร่วมด้วย (แต่ไม่สามารถคิดเป็นมูลค่าที่เกิดจากไม้ยืนต้นได้ในปัจจุบัน เนื่องจากมีอายุน้อยอยู่)

ผลผลิตของแรงงานทางการเกษตรในฟาร์มประเภทนี้ต่ำกว่าเส้นยังชีพ แต่เกษตรกรพยายามยกระดับผลิตภาพของแรงงานให้เพิ่มขึ้นด้วยการเพิ่มจำนวนแม่พันธุ์แพะให้มากขึ้น โดยพบว่าจำนวนของแม่พันธุ์แพะเนื้อมากที่สุดสำหรับฟาร์มประเภทนี้คือ 7 ตัว

ประเภทที่ 5 ฟาร์มที่มีพื้นที่ทำเกษตรต่อคนน้อย ไม่มีพื้นที่สำหรับปลูกพืชยืนต้นเชิงพาณิชย์ เลี้ยงแพะเสริมจำนวนน้อย

ฟาร์มประเภทนี้มีลักษณะทางการเกษตรแตกต่างกับฟาร์มประเภทอื่น ๆ โดยทั่วไปในพื้นที่ศึกษา กล่าวคือไม่มีพืชยืนต้นเศรษฐกิจประเภทยางพาราหรือปาล์มน้ำมัน พื้นที่เกษตรเป็นประเภทพืชล้มลุกโดยเฉพาะข้าวโพดหวาน เกษตรกรพยายามใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดด้วยการปลูกผักแซมในแปลงข้าวโพดหวานและมีการปลูกพืชอาหารแพะแซม บางส่วนของพื้นที่ด้วย พืชยืนต้นที่พอจะมีบ้างในฟาร์มประเภทนี้เป็นเพียงไม้ผลที่ปลูกบริเวณบ้าน ซึ่งก็ไม่ได้มีเป้าหมายเชิงพาณิชย์เป็นสำคัญ ฟาร์มนี้มีจำนวนแม่พันธุ์แพะเนื้อ 5 ตัว

ผลผลิตภาพของแรงงานในฟาร์มประเภทนี้อยู่ใกล้เคียงกับเส้นยังชีพ อย่างไรก็ตามคาดว่าฟาร์มประเภทนี้จะสามารถเพิ่มการเลี้ยงแพะให้มากขึ้นได้ หากสามารถจัดการเรื่องพืชอาหารสัตว์ได้ดีขึ้น แม้ว่าผลผลิตภาพทางการเกษตรจะต่ำแต่สาเหตุที่ฟาร์มนี้ยังอยู่ได้ในปัจจุบันเป็นเพราะมีรายได้นอกเกษตรมาจุนเจือ

ประเภทที่ 6 ฟาร์มที่มีการปลูกพืชยืนต้นควบคู่กับการปลูกข้าวโพดหวานแบบประณีตและเลี้ยงแพะเสริมจำนวนน้อย

ฟาร์มประเภทนี้มีโครงสร้างในการใช้ที่ดินคล้ายกับฟาร์มประเภทอื่น ๆ แต่มีการปลูกข้าวโพดหวานมากกว่า 1 ครั้งต่อปี และจัดการแปลงข้าวโพดสามารถทำแบบประณีตได้ เนื่องจากสภาพพื้นที่สำหรับปลูกข้าวโพดมีความเหมาะสมทั้งในแง่แหล่งน้ำและสภาพของดิน

ผลผลิตภาพของแรงงานทางการเกษตรของฟาร์มประเภทนี้ทางการเกษตรสูงพอสมควร แม้จะมีพื้นที่ไม่มาก การเลี้ยงแพะจึงเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้นเพราะใช้เวลาการทำงานมาจัดการอย่างประณีตในแปลงข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้การเลี้ยงแพะในฟาร์มประเภทนี้มีเพียง 3 ตัวเท่านั้น อย่างไรก็ตามมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่ฟาร์มประเภทนี้ได้รับนี้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จำเป็นในครอบครัวได้

ตารางที่ 1 ลักษณะของประเภทของระบบการทำฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะควบคู่กับการทำเกษตรอื่นๆ ในตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

ลักษณะ	ประเภทที่ 1	ประเภทที่ 2	ประเภทที่ 3	ประเภทที่ 4	ประเภทที่ 5	ประเภทที่ 6
จำนวนคนในครอบครัว (คน)	7	2,10	4 - 6	3 - 4	4	6
แรงงานทำเกษตร (คน)	3	1 - 2	2	2 - 3	2	1
ที่ดินต่อแรงงานเกษตร (ไร่)	2.3	9 - 12.5 (11.75)	6 - 10 (8)	3.25 - 3.7 (3.5)	3.5	6.5
การเกษตรในฟาร์ม	ยาง ข้าวโพด แปลงหญ้า แพะนม (18ตัว)	ยาง ปาล์ม ไม้ผล แปลงหญ้า แม่แพะเนื้อ (18 - 20ตัว)	ยาง ปาล์ม ไม้ผล ข้าวโพด หวาน แม่ แพะเนื้อ (2 - 4ตัว)	ยาง ข้าวโพด แปลงหญ้า แม่แพะเนื้อ (2 - 7ตัว)	ข้าว ผัก ข้าวโพด แม่แพะเนื้อ (5ตัว)	ยางอ่อน ปาล์ม ข้าวโพด (แบบ ประณีต) แม่แพะเนื้อ (2ตัว)
การเกษตรในฟาร์ม	ยาง ข้าวโพด แปลงหญ้า แพะนม (18ตัว)	ยาง ปาล์ม ไม้ผล แปลงหญ้า แม่แพะเนื้อ (18 - 20ตัว)	ยาง ปาล์ม ไม้ผล ข้าวโพด หวาน แม่ แพะเนื้อ (2 - 4ตัว)	ยาง ข้าวโพด แปลงหญ้า แม่แพะเนื้อ (2 - 7ตัว)	ข้าว ผัก ข้าวโพด แม่แพะเนื้อ (5ตัว)	ยางอ่อน ปาล์ม ข้าวโพด (แบบ ประณีต) แม่แพะเนื้อ (2ตัว)
มูลค่าผลผลิตเกษตรรวม (บาท) (% มูลค่าจากการเลี้ยงแพะ)	543,125 (37.5%)	291,800 (52.8%)	157,200 (22%)	181,800 (16)	192,200 (22%)	298,900 (8%)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะ	ประเภทที่ 1	ประเภทที่ 2	ประเภทที่ 3	ประเภทที่ 4	ประเภทที่ 5	ประเภทที่ 6
ต้นทุนคงที่รวม (บาท) (% ต้นทุนคงที่การเลี้ยงแพะ)	38,110 (74%)	26,860 (78%)	14,050 (55%)	15,340 (66%)	17,000 (70%)	18,050 (55%)
รายได้นอกการเกษตร (บ.)	88,200	366,200	29,200	75,130	23,200	102,000
กำไรสุทธิทางการเกษตร (บ.)	453,387	221,725	121,925	154,790	160,400	261,660
ระดับของผลผลิตภาพของ แรงงานทางการเกษตร	สูงกว่า เส้นยังชีพ	สูงกว่า เส้นยังชีพ	กระจายแต่มี แนวโน้มต่ำ กว่าเส้นยัง ชีพ	ต่ำกว่า เส้นยังชีพ	ต่ำกว่า เส้นยังชีพ	สูงเป็นสอง เท่าของเส้น ยังชีพ
ปัญหาหลักในการทำเกษตร	ที่ดินน้อย	ขาดแคลน แรงงาน	หัวหน้า ครัวเรือน สูงอายุ	ที่ดินน้อย และสภาพ ดินไม่ เหมาะสมใน การปลูก ข้าวโพด	ที่ดินน้อย และสภาพ ดินไม่ เหมาะสมใน การปลูก ข้าวโพด	ที่ดินน้อย
ศักยภาพของการเกษตรใน ฟาร์มแต่ละประเภท	อยู่ได้ด้วย การทำ เกษตร	อยู่ได้ด้วย การทำ เกษตร	วิกฤติทาง การเกษตร	วิกฤติทาง การเกษตร	วิกฤติทาง การเกษตร	อยู่ได้ด้วย การทำ เกษตร
อนาคตของฟาร์มแต่ละ ประเภท	มีความ ชำนาญ เฉพาะด้าน แพะนม พัฒนาไปสู่ เชิงพาณิชย์	มีความ ชำนาญ เฉพาะด้าน แพะเนื้อ พัฒนาไปสู่ เชิงพาณิชย์	ส่งมอบแพะ ให้ลูกหลาน	เพิ่มความ หลากหลาย ของระบบ การผลิต เช่น การปลูก ข้าวโพดใน ฤดูแล้ง	ปลูกข้าวโพด และเลี้ยง แพะเพิ่ม	เลี้ยงแพะ เพิ่ม

หมายเหตุ - ชื่อประเภทของระบบการทำฟาร์มดังแสดงในหัวข้อประเภทของระบบการทำฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะควบคู่ไปกับการเกษตรอื่น ๆ

- ที่ดินต่อแรงงานเกษตรในวงเล็บหมายถึงเฉลี่ยของประเภทนั้น ๆ
- เส้นยังชีพ ประเมินการจากการนำค่าแรงงานขั้นต่ำคือ 300 บาท คูณด้วยจำนวนวันทำงานต่อปีโดยประมาณ

คือ 300 วัน

3. การเลี้ยงแพะในวิถีชีวิตของชาวมุสลิม: กรณีตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

การเลี้ยงแพะนอกจากจะบูรณาการกับการเกษตรอื่นๆ ในฟาร์มได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังเกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมอีกหลายอย่าง แพะเป็นสัตว์เลี้ยงที่ควบคู่กับชาวมุสลิม เนื่องจากชาวมุสลิมยึดถือแนวทางการปฏิบัติตนตามศาสนาของศาสนาซึ่งตามประวัติศาสตร์มีวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับแพะบางประการ แต่การเลี้ยงแพะเพื่อจุดมุ่งหมายบริโภคเป็นอาหารประจำวันโดยทั่วๆ ไปยังคงมีน้อย การเลี้ยงแพะไม่ได้ถูกมองเป็นอาชีพหลักหรือเพื่อให้เกิดรายได้ประจำที่แน่นอนสำหรับชาวมุสลิมในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่มีความสำคัญกว่า เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน หรือ ข้าวโพดหวาน เป็นต้น ดังนั้นการเลี้ยงแพะจึงมีเป้าหมายเพื่อเป็นธนาคารที่มีชีวิตและขายเมื่อมีความจำเป็นหรือเมื่อมีผู้มาติดต่อขอซื้อเท่านั้น ถือว่าเป็นการเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนมากกว่าเป็นเศรษฐกิจหลัก นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์แพะเพื่อนำมาใช้เป็นอาหารจะเกี่ยวโยงกับพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมรับขวัญทารกแรกเกิด (พิธีอากีเกาะห์) หรือการเฉลิมฉลองช่วงเสร็จสิ้นในการปฏิบัติพิธีฮัจญ์หรือวันฮารีรายออิดิลอฎฮาด้วยการทำกุรบาน ซึ่งทั้งอากีเกาะห์และกุรบานไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่

บังคับให้ต้องปฏิบัติ (วาบิบ) แต่ถือว่าเป็น “สุนัต” คือปฏิบัติแล้วได้รับผลบุญ แต่ถ้าไม่ปฏิบัติก็ไม่ผิดตามหลักศาสนา พิธีดังกล่าวมีความต้องการแพะตามลักษณะเงื่อนไขที่กำหนด

นอกจากการใช้แพะเพื่อวัตถุประสงค์ข้างต้นแล้วยังมีการใช้แพะเพื่อการประกอบพิธีกรรมทั่วไป เช่นการขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการบังคับให้ต้องใช้แพะมาเป็นอาหารเช่นกัน แต่สิ่งที่เป็นวาบิบคือการบริจาคนแพะ (ชะกัต) โดยผู้ที่มีการเลี้ยงแพะจำนวนมากคือหากเลี้ยงจำนวน 40 ตัว จะต้องบริจาคน 1 ตัว และหากเลี้ยงจำนวนมากกว่านี้ก็บริจาคนตามอัตราส่วนที่ศาสนากำหนดไว้ โดยบริจาคนให้ผู้มีสิทธิ์รับตามเงื่อนไขที่ศาสนากำหนด ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าบางคนมีการซื้อแพะเพื่อการแก้บนให้ประสบความสำเร็จในชีวิต แต่การแก้บนด้วยแพะไม่มีการกำหนดจำนวนและลักษณะของแพะและไม่มี การเช่นไหว้เหมือนพิธีกรรมในศาสนาอื่น หากมีการเช่นไหว้ถือว่าขัดต่อหลักทางศาสนาอิสลามหรือเรียกว่า “ซีริก”

ในปัจจุบัน พบว่าคนในชุมชนบางส่วนใช้การเลี้ยงแพะมาเป็นเครื่องมือทางสังคม เช่น การทำกิจกรรมรวมกลุ่มให้เยาวชนเห็นความสำคัญและมีการสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงแพะจนกระทั่งเยาวชนหลายคนนำไปใช้ประกอบอาชีพเสริมสามารถลดปัญหาทางสังคมได้

อภิปรายผล

แม้ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลที่ศึกษาเป็นชาวไทยมุสลิมมากกว่าร้อยละ 90 แต่มีเพียงร้อยละ 28.9 ของครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้นที่มีการเลี้ยงแพะ เพราะผู้ที่เลี้ยงแพะได้ต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสม ถนัดและชอบการเลี้ยงแพะ เกษตรกรมีการเปรียบเทียบว่า การเลี้ยงแพะเปรียบเสมือนการเลี้ยงลูก คือการดูแลและเอาใจใส่แพะเป็นอย่างดีจึงจะทำให้แพะมีความคุ้นเคยและสามารถอยู่ร่วมกับคนได้ ในปัจจุบันโอกาสของการเลี้ยงแพะเพื่อสร้างรายได้ของคนในพื้นที่มีมากขึ้นเนื่องจากความต้องการแพะมีมากขึ้นทั้งภายในและต่างประเทศ (Semae, 2007) แต่การเลี้ยงแพะหากเลี้ยงแบบปล่อยมีการจัดการที่ไม่ดีและมีการเลี้ยงเป็นจำนวนมากเกินกว่าแรงงานที่มีอยู่ การเลี้ยงแพะก็จะไปขัดแย้งกับอาชีพการเกษตรหลักในพื้นที่ได้ เช่น ยางพารา ซึ่งมากกว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนที่มีการเลี้ยงแพะ มีการทำสวนยางด้วยซึ่งมีความแตกต่างกับความเห็นของ Norton et al. (2012) ที่กล่าวถึงการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรรายย่อยว่าเป็นกิจกรรมที่ไม่ขัดแย้งกับการปลูกพืชแต่กลับส่งเสริมกับการปลูกพืช ตัวอย่างของลักษณะความขัดแย้งกับการเกษตรอื่นๆ ในฟาร์มได้แก่ ด้านแรงงาน เป็นเพราะในแต่ละครัวเรือนมีแรงงานเกษตรเพียง 1 - 2 คนเท่านั้น แรงงานต้องมีการกรีดยางในตอนเช้าและมาดูแลให้อาหารแพะในตอนบ่าย บางครั้งแรงงานหนึ่งในสองคนหรือทั้งสองคนติดภารกิจหรือเกิดเจ็บป่วยทำให้รายได้จากการกรีดยางลดลง รวมถึงประสิทธิภาพการเลี้ยงดูแพะลดลงด้วย ด้านการใช้พื้นที่หากมีการเลี้ยงแพะแบบปล่อยจะทำให้แพะไปรบกวนสวนยาง ทั้งของตนเองและของเพื่อนบ้าน ดังนั้นเกษตรกรที่เลี้ยงแพะจำเป็นต้องหาแนวทางในการจำกัดบริเวณของการปล่อย เช่น มีเชือกถ่วงไว้เพื่อลดการทำลายต้นยางของแพะ หรือล้อมรั้ว เป็นต้น แม้ว่าจะมีความขัดแย้งกันบ้างแต่การศึกษาครั้งนี้พบว่าสามารถเลี้ยงแพะสามารถบูรณาการกับการทำการเกษตรอื่นๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ Somchun (2014) พบว่า การเลี้ยงแพะสามารถเลี้ยงร่วมในสวนไม้ยืนต้นต่างๆ ได้ดี เช่น ในพื้นที่สวนยาง ซึ่งต้นยางใช้พื้นที่จริงๆ เพียงร้อยละ 25 ดังนั้นจึงยังสามารถใช้พื้นที่อีกร้อยละ 75 ที่ว่างอยู่มาเลี้ยงแพะได้ เลี้ยงโดยการขังคอกแล้วปล่อยในสวนยางตอนให้กินอาหาร แต่ผู้วิจัยเห็นว่าอาจใช้วิธีการผูกถ่วงหรือใช้รั้วกันเพื่อไม่ให้ทำลายต้นยาง ทำให้เกิดการเกื้อกูลกันกล่าวคือแพะได้อาหารจากแปลงพืชในขณะที่มูลแพะช่วยเพิ่มผลผลิตพืชได้ แม้ในช่วงที่ยางโตยังสามารถปลูกพืชแซมที่ไม่ต้องการแสงมากให้เติบโตเพื่อเป็นแหล่งอาหารให้กับแพะได้อีกด้วย ทั้งนี้พบว่าสวนยางจำนวน 7 ไร่ สามารถเลี้ยงแพะได้ถึง 7-10 ตัว ในเรื่องการปลูกพืชที่ต้องการแสงน้อยในแปลงสวนยางนั้น Kaokohong Conservation Joint Project and Social Science for Environmental Research Unit, Prince of Songkla University (2012) และ Thungwa (2014) พบตรงกันว่า การปล่อยให้มีพืชอื่น ๆ รวมอยู่ในสวนยางไม่ได้ทำให้ผลผลิตยางลดลงกลับทำให้ปริมาณน้ำยางและเนื้อยางมีปริมาณมากขึ้นหากมีการจัดการที่ถูกต้อง นอกจากนี้การศึกษาของ Thungwa (2008) ยังพบว่า การเลี้ยงแพะสามารถบูรณาการกับการทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นจากการใช้พื้นที่จำนวนเท่าเดิมเปรียบเทียบกับการทำสวนยางหรือทำสวนปาล์มเชิงเดี่ยว การเลี้ยงแพะในสวนยางหรือสวนปาล์มอาจพบอุปสรรคบ้างคือแพะเป็นโรคและพยาธิ เพราะภาคใต้มีฝนชุก อุณหภูมิและความชื้นสูง ผู้เลี้ยงแพะจึงต้องรู้จักป้องกันในเรื่องนี้ นอกจากนี้ภูมิอากาศดังกล่าวอาจจะทำให้แพะเกิดโรคปอดบวมและปากเปื่อยได้ง่าย ในขณะที่ช่วงยางโตจะต้องเตรียมปลูกพืชเพื่อตัดมาให้แพะกินหรือการใช้วัสดุเศษเหลือทางการเกษตรต่างๆ นอกสวนยางเพิ่มมากขึ้นกว่าช่วงยางเล็ก

อย่างไรก็ตามหากครัวเรือนใดสามารถจัดการเลี้ยงแพะได้อย่างเหมาะสมกับแรงงาน การมีแพะก็เปรียบเสมือนมีธนาคารอยู่ที่บ้าน กล่าวคือ แพะสามารถช่วยเหลือครัวเรือนยามขาดเงินทองหรือเมื่อมีคราวจำเป็นได้ ไม่ว่าจะเป็ ค่าใช้จ่ายของลูก ๆ ที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ค่ารักษาพยาบาลเมื่อครั้งเจ็บป่วย ดังนั้นแพะจึงแสดงบทบาทที่สำคัญในฐานะเป็นเงินออมของครัวเรือนได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการเลี้ยงแพะ มีการลงทุนไม่มากนัก เกษตรกรรายย่อยก็สามารถเลี้ยงได้โดยไม่เกินความสามารถทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังพบว่านอกจากมีการเลี้ยงแพะเนื้อแล้ว การเลี้ยงแพะนมก็สามารถดำเนินการและส่งผลต่อเศรษฐกิจได้ดี นมแพะเกี่ยวข้องกับประวัติของท่านศาสดาด้วย หากมีการส่งเสริมการเลี้ยงแพะนมและการบริโภคนมแพะอย่างจริงจังก็จะเป็นแหล่งของรายได้ที่สำคัญของคนในพื้นที่โดยเฉพาะในช่วงที่ยางพาราราคาตกต่ำได้อย่างดี แพะสามารถเป็นกิจกรรมเพื่อเสริมรายได้ที่เหมาะสมกับระบบการทำฟาร์มแบบครอบครัว

สรุป

การศึกษาพบว่า การเลี้ยงแพะสามารถบูรณาการกับกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ได้อย่างดี มีการส่งเสริมซึ่งกันและกันระหว่างกิจกรรมต่างๆในฟาร์ม รวมทั้งช่วยในเรื่องการลดต้นทุนจากภายนอกในการผลิตทางการเกษตรในภาพรวมของฟาร์มด้วยถ้ามีการจัดการอย่างเหมาะสม พื้นที่สาธารณะรอบๆชุมชนก็เป็นแหล่งอาหารแพะที่สำคัญด้วย ดังเห็นได้ว่าร้อยละ 80 ของพืชอาหารแพะในพื้นที่นำมาจากพื้นที่สาธารณะรอบๆชุมชน การจะพัฒนาให้การเลี้ยงแพะสามารถอยู่ร่วมกับกิจกรรมเกษตรอื่น ๆ ในฟาร์ม ได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ (1) ควรมีการพัฒนาการปลูกพืชอาหารสัตว์ในฟาร์มให้ได้ปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอกับปริมาณแพะของฟาร์มแต่ละประเภทซึ่งเป็นฟาร์มขนาดเล็ก เช่น ระบบการปลูกพืชอาหารสัตว์แซมในแปลงข้าวโพดหวาน ปลูกหญ้าและพืชตระกูลถั่วแซมในแปลงสวนยางพาราอายุไม่เกิน 6 ปี หรือในแปลงปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ทั้งนี้ระบบการปลูกพืชอาหารแพะดังกล่าวควรพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับระบบการทำฟาร์มแต่ละประเภท (2) ควรมีการจัดการแหล่งอาหารสัตว์ในชุมชนให้สามารถใช้ได้ในทุกฤดูกาลของปีโดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลทำนาซึ่งขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ เช่น ต้นบุหงานรา (*Thysanostigma siamensis*) ซึ่งเป็นพืชในชุมชนที่ให้โปรตีนสูง รวมทั้งควรมีการปลูกกระถินเป็นแนวรั้วเพื่อตัดให้แพะกิน (3) ควรมีการส่งเสริมการเลี้ยงแพะนมให้กว้างขวางขึ้น เนื่องจากในแง่วิถีชีวิตแล้วแพะนมก็มีความสอดคล้องกับชาวมุสลิม รวมทั้งเป็นผลผลิตที่มีมูลค่าสูงและยังสามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อีกหลายชนิด (4) ควรวิจัยเจาะลึกแสดงให้เห็นถึงปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญให้สามารถพัฒนามาสู่การเลี้ยงแพะในเชิงพาณิชย์ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาระบบการทำฟาร์มบางประเภทให้สามารถเลี้ยงแพะเป็นสัตว์เศรษฐกิจได้อย่างแท้จริงทั้งในส่วน of แพะเนื้อและแพะนม

เอกสารอ้างอิง

- Department of Agricultural Extension, Information Technology and Communication Center. (2016). *Farmer's Data Base at 29 February 2016*. Bangkok: Department of Agricultural Extension. (in Thai)
- Department of Livestock Development. (2015). *Data of Farmers who Raise Goat and Sheep by Livestock Region in 2015 Fiscal Year* [Online]. Retrieved July 2, 2015, from: http://ict.dld.go.th/th2/images/stories/stat_web/yearly/2558/province/7.goatsheep_province.pdf. (in Thai)
- Kaokohong Conservation Joint Project and Social Science for Environmental Research Unit, Prince of Songkla University. (2012). *Knowledge Management on Rubber Agroforestry Management for Sustainability of Communities and Environment in Southern Thailand*. Bangkok: Sustainable Power Foundation. (in Thai)
- Norton, G. W., Alwang, J. & Masters, W. A. (2012). *Introduction to Economics of Agricultural Development*. (2nd ed.). New York: Routledge.
- Semae, S. (2007). The Success Way of Goat Raising by Muslim Way. *Journal of Yala Rajabhat University*, 2(1), 72-81. (in Thai)

- Satun Province Livestock Office. (2011). *Thai Khem Kang Project*. Satun: Satun Province Livestock Office. (in Thai)
- Somchun, C. (2014). *Raise Goat...in the Plantation a Survival...Rubber Price Fall* [Online]. Retrieved June, 25, 2015, from: <http://www.thairath.co.th/content/418621>. (in Thai)
- Thungwa, S. (2008). Turning to the first agricultural revolution of the agrarian societies in the land reform area, Southern Thailand. *Proceeding of an international conference on land reform for wealthy life. Chiangrai Province*. Thailand May 12-16, 2008. Bangkok: Agricultural Land Reform Office. Ministry of Agriculture and Cooperative, Royal Thai Government.
- Thungwa, S. (2014). *The Economic Return and Social Security of Smallholder Farming Systems that Grow Associate Crops in Rubber Plots in Southern Thailand*. Songkhla: Department of Agricultural Development, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University. (in Thai)